

KAUNIITA JA HYVIÄ AJATUKSIA

Ilona Reiners & Anita Seppä (toim.):

Etiikka ja estetiikka. Gaudeamus, Helsinki
1998. 302 s.

Etiikan ja estetiikan suhteet on aihepiiri, johon törmää erityisesti postmodernismi- ja estetisoitumiskeskustelussa melko usein. Tässä yhteydessä näiden kahden alueen vuorovaikutuksen luonne monesti problematisoidaan kyseenalaistamalla kantilais-modernistinen tapa jakaa maailma ja ajattelu siististi erillisiin tiedon (epistemologia), hyvyyden (etiikka) ja kauneuden (estetiikka) lokeroihin. Kysymyksiksi nousevat esimerkiksi se, kumpi kenttä dominoi toista, ja se, mitkä tekijät – jos mitkään – ylipäätään erottavat ne toisistaan. Millaisia muutoksia suhteessa on tapahtunut tämän vuosisadan aikana ja miksi? Miten käsitteiden "esteettinen" ja "eettinen" sisällöt ja käyttöalat ovat muuttuneet? Voiko yhtä olla ilman toista?

Ilona Reinersin ja Anita Sepän toimittama *Etiikka ja estetiikka* ei pyri luomaan tähän ongelmaavyhtiin systemaattista kokonaisnäkemystä, mutta tarjoaa ison kasan tarpeellisia ja pohdittuja palikoita sille, joka aihepiiriin haluaa pureutua.

Toimitusperiaatteena on ollut käsitellä etiikan ja estetiikan suhteita ajattelijakohtaisesti. Kantista kuljetaan Kierkegaardin, Nietzschen, Heideggerin, Benjaminin, Adornon, Sartren ja Levinasin kautta Derridaan ja Blanchothon; kukin filosofi – kahta viimeksi mainittua lukuunottamatta – saa oman lukunsa. Toimituksellinen ratkaisu tarkoittaa, että teksteissä paneudutaan ensisijaisesti nykyisen etiikka-estetiikka keskustelun historiallis-filosofisiin taustoihin. Akuutin keskustelun luotaamista – vaikkapa Michel Maffesolin, Martha Nussbaumin tai Wolfgang Welschin kautta – kirja ei suoraan ole. Tämä ei tietenkään ole minkäänlainen puute. Nykykeskustelunkin tajuamiselle historian tunteminen on välttämätöntä, ja erityisen tarpeelliseksi kirjan tekee se, että nimenomaan etiikka-estetiikka-suhteen historiaa ei ole (tietääkseni) näin perusteellisesti suomeksi käsitelty.

Mukaan otettavien henkilöiden valinnasta voisi tietysti kiistellä loputtomasti, ja jokaisella olisi esittää oma listansa. Missä ovat antiikin ajattelijat? Miksei Schillerille ole omaa lukua? Miksi Habermasista sanotaan niin vähän? Ja niin edelleen. On joka tapauksessa selvä, että kaikki mukana olevat ansaitsevat paikkansa. Yksi poikkeuksellisen ongelmallinen tapaus kuitenkin on: kun ottaa huomioon, että nimenomaan äsken mainitut nimet ovat mukana, Michel Foucaultin jättäminen vain puo-

littaiselle tarkastelulle muiden ajattelijoiden kautta kummaksuttaa ja sitä voi pitää melkoisen puutteena koko kirjalle. Ratkaisulle ei kovin helposti perusteita löydy. Foucault asettuu hyvin eritoten Nietzschestä lähtevään jatkumoon ja hän on käsitellyt esteettisen ja eettisen suhteita eksplisiitisti. Suomalaisessa 90-luvun lopun kontekstissa, johon Reinersin ja Sepän kirja väkisin asettuu, Foucault on lisäksi erittäin ajankohtainen referenssipiste mm. Seksuaalisuuden historia -suomennoksen takia. Selitykseksi ei kelpaa, että onhan Foucaultista paljon muuta kirjallisuutta saatavilla, koska niin on jokaisesta muustakin mukaan valitusta.

Kirjan artikkelit ovat pääosin tiivistä ja selkeää luettavaa, eikä turhaa jaarittelua ole. Tätä ansiota pitää korostaa, koska tarpeettoman laveasanaista jutustelua tuntuu filosofian alalla olevan aivan liikaa. Toistaalta juuri tässä kirjassa selvittelyä olisi joissakin kohdissa kaivannut vähän enemmänkin; erityisesti Hannu Siveniuksen Levinas- ja Jari Kauppinen Derrida-Blanchot-Levinas-artikkelit ovat kumpikin paikoitellen niin jargoniinsa pakautuneita, että – Kauppinen sanoin – "...valon katoamisen myötä kirjallisuus muuttuu mutinaksi ja kaukaisuudesta kuuluviksi ääniksi." Toisellakin lukemisella ihmetyttää, mitä tarkoittaa esimerkiksi Siveniuksen täsmennys (sic!) "Levinas tarkoittaa, että kun rytmi näyttää käyvän liikkumattomaksi liverrykseksi ja kun tämän muodostavassa liikkeen pidättäytymisessä syntyy toinen liike tai siinä tapahtuu jäsentymistä (esimerkiksi harmonian saavuttamisen ansiosta), niin vasta Toinen esiintulo "aukeamisen aukeamisessa" saa aikaan eettisen muutoksen" (s. 245). Tai mitä Kauppinen Levinasilta lainaama ajatus, että "Ö kirjoitus on Blanchotilla "kvasihullu rakenne" olemisen yleisessä ekonomiassa, jossa olemisen ei ole ekonomia" (s. 285), tahtoo kertoa? Olisiko etiikalle keskeistä toisen huomioon ottamista voinut soveltaa niin, että lukija-toisen tehtävää olisi helpotettu vähän enemmän? En väitä, että Levinas ja Derrida olisivat helppoja tarkasteltavia, mutta sitä eivät ole Kant tai Heideggerkaan, joista Jussi Kotkavirta ja Markku Lehtinen selviytyvät kirkaasti.

Yksittäisten ajattelijoiden eksegetiikka lieenee "yleislukijan" tarpeet huomioon ottaen riittävästi kohdallaan, vaikka kunkin filosofin spesialistit löytävät varmasti kiistanalaisia tulintoja rakkaidensa kohdalta, kuten aina. Karkeita virheitä ei ainakaan minun silmiini kuitenkaan osunut, ja sellaisten löytyminen olisi kirjoittaja- ja toimittajakunnan huomioon ottaen ollutkin yllätys. Jokaisen tekstin anti kyseessä olevan ajattelijan ymmärtämiselle täytyy joka tapauksessa arvioida erikseen, mihin tässä ei ole mahdollisuutta.

Jotkin yleisemmät ajatuskulut sen sijaan olisivat kaivanneet lisäperusteluja; minulle ei

esimerkiksi avaudu, millä perusteella Jussi Vähämäki väittää Nietzsche-tekstissään, että "... tuntemisen ja lopulta taiteen itsenäisyys tiedon muotona ei olekaan kiinnostanut akateemista esteettistä teoriaa" (s. 84), "Akateeminen estetiikka on torjunut taiteen keskeisen aseman yhteiskunnassa..." (s. 85) tai että "Kyyvottomänä ymmärtämään vieraantumisen houkutusta ja byrokratian viettelevyyttä moderni estetiikka on jäänyt paloiteltujen elämänmuotojen estetiikaksi, joka löytää täytymyksensä taideteoksesta nautinnon ja toiminnan välineenä" (s. 114). Mitä tässä tapauksessa ovat "akateeminen esteettinen teoria" ja "moderni estetiikka" ja ketkä sellaisia edustavat? Osoitteen tarkennus olisi kiinnostanut, koska vastaesimerkkejäkin näyttäisi olevan, esimerkiksi John Dewey ja hänen jalanjäljillään (sekä Adornon) Richard Shusterman.

Osittain Vähämäen tekstin herättämät kysymykset tietenkin syntyvät käsitteiden "esteettinen" ja "eettinen" väistämättömyydestä yleisestä epämääräisyydestä. Tämäkään kirja ei onnistu niitä lopullisesti suitsimaan, mikä on vain hyväksyttävä. Siihen ei pystyisi mikään muukaan teos.

Monien kirjan artikkeleiden kautta korostuu ajatus, että eettisyyteen liittyy olennaisesti toiminta, teot joiden kautta toimija on suhteessa muihin ihmisiin. Pelkkä teoria ei riitä. Tämä on yksi kirjan läpäisevistä teemoista ja samalla seikka, joka mietityttää aina etiikan teorioiden yhteydessä. Miten teoreettisia näkemyksiä pitäisi rakentaa, että ne olisivat yhteydessä toimintaan, käytäntöön, elämän onneen ja onnettomuuteen? Kysymys on vaikea, eikä *Etiikka ja estetiikka* siihen vastaa. Kirjan sivuilta siltaa käytäntöön on joka tapauksessa rakennettava hyvin aktiivisesti itse, sillä teoriaa ei juurikaan ajankohtaisteta eikä tehdä konkreettiseksi edes esimerkkien avulla. Viime vuosien kirjelevät est-eettiset ongelmat vaikkapa entisen Jugoslavian tai suomalaisen väkivaltaelämän suhteen ovat jossakin toisaalla. En ole aivan varma, miten tällaiseen akateemisuuteen pitäisi suhtautua. Ajatukset voivat olla miten kauniita ja hyviä tahansa, mutta mitä niillä tehdään käytännössä? Tämä on tietysti filosofian ja teorian ongelma yleensä, eikä koske pelkästään tätä kirjaa. Toki se nostetaan artikkeleissakin esiin toistuvasti – teorian tasolla! Yhtä kaikki, lukukokemusta voi lihallistaa millä tahansa oman elämänsä kokemuksilla, mutta enemmän konkretisoivaa filosofista kirjallisuuttakin voi käyttää hyväksi. Sopivia pareja tällä kirjalle voisivat olla esimerkiksi 1992 ilmestynyt Leena Krohnin ja Eila Kostamon toimittama *Todistajan katse – Kirjoituksia taiteen ja kirjallisuuden etiikasta* tai 1994 ilmestynyt Christoph Wulfin, Dietmar Kamperin ja Hans Ulrich Gumbrechtin toimittama *Ethik der Aesthetik*.

Etiikka ja estetiikka on joka tapauksessa

kirja johon tietää palaavansa. Ketään kirjassa käsitellyistä ei voi etiikasta tai estetiikasta kiinnostunut sivuuttaa, eivätkä esitellyt ajatukset vanhene vuodessa tai kahdessa. Kirja on pienine puutteineenkin onnistunut kokonaisuus, ja kestävydessä on yksi sen suurimmista vahvuuksista.

Henkilöhakemistosta olisin ollut kiitollinen.

Ossi Naukkarinen